

Aleksandra Chmielewska*

Między wolnością informacji a suwerennością cyfrową. Nordyckie odpowiedzi na dominację platform Big Tech

**Between Information Freedom and Digital Sovereignty:
Nordic Responses to the Dominance of Big Tech Platforms**

STUDIA I ANALIZY

Słowa kluczowe: polityka informacyjna, suwerenność cyfrowa, Big Tech, dezinformacja, media publiczne

Key words: information policy, digital sovereignty, Big Tech, disinformation, public service media

Abstrakt: W dobie dominacji globalnych platform cyfrowych państwa nordyckie prezentują unikalne podejście do regulacji rynku informacji, balansując między ochroną wolności słowa a dążeniem do suwerenności cyfrowej. Artykuł analizuje polityki publiczne Danii, Finlandii, Norwegii, Szwecji i Islandii wobec platform Big Tech w kontekście walki z dezinformacją, ochrony pluralizmu medialnego oraz zapewnienia demokratycznego dostępu do informacji. Wychodząc od koncepcji „media welfare state”, tekst zestawia nordycki model z bardziej liberalnymi i rynkowymi podejściami krajów anglosaskich oraz Europy Środkowo-Wschodniej. Na podstawie dokumentów strategicznych, raportów OECD i analiz porównawczych, monografii, artykuł pokazuje, w jakim stopniu kraje te adaptują się do nowych wyzwań informacyjnych oraz w jakich obszarach stają się wzorcem odporności cyfrowej. Praca ma charakter interdyscyplinarny i osadzona jest w nurcie badań medioznawczych, politologicznych i studiów nad platformizacją.

Abstract: In the age of global digital platform dominance, the Nordic countries demonstrate a unique approach to regulating the information ecosystem, balancing the protection of freedom of expression with the pursuit of digital sovereignty. This article examines the public policies of Denmark, Finland, Norway, Sweden, and Iceland toward Big Tech

* ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5701-8098>; dr, Akademia Mazowiecka w Płocku.
E-mail: a.chmielewska@mazowiecka.edu.pl.

platforms in the context of countering disinformation, safeguarding media pluralism, and ensuring democratic access to information. Grounded in the concept of the "media welfare state," the text compares the Nordic model with more liberal and market-oriented approaches found in Anglo-Saxon and Central and Eastern European countries. Drawing on strategic documents, OECD reports, comparative analyses, and academic literature, the article illustrates how these nations adapt to new informational challenges and in what areas they become a model of digital resilience. The study is interdisciplinary, rooted in media studies, political science, and platformization research.

Wprowadzenie

W ostatnich dwóch dekadach obserwujemy fundamentalną zmianę w strukturze globalnego ekosystemu informacyjnego. Platformy cyfrowe, takie jak Google, Meta (Facebook, Instagram), X (dawniej Twitter), YouTube czy TikTok, wzrastały wraz z zaangażowaniem odbiorców i wyrosły na centralnych pośredników w dystrybucji i konsumpcji treści medialnych. Ich rola dalece wykracza poza funkcję neutralnych technologicznych pośredników, stali się *de facto* nowymi „wydawcami”, bo przecież sami nie tworzą informacji, a jednak kształtują hierarchie widoczności, przepływ treści oraz formy debat publicznych poprzez algorytmy, ich wewnętrzne mechanizmy rekomendacji i polityki w zakresie moderacji treści.

W odróżnieniu od tradycyjnych nadawców, wydawców i redakcji, platformy te nie ponoszą w większości krajów formalnej odpowiedzialności redakcyjnej ani nie podlegają regulacjom analogicznym do tych, które dotyczą mediów publicznych czy komercyjnych. Ta asymetria regulacyjna oraz ogromna skala oddziaływania platform Big Tech prowadzi do przesunięcia władzy komunikacyjnej z instytucji publicznych i mediów krajowych/lokalnych na globalne korporacje technologiczne. Bez wątpienia powstała luka kompetencyjna i prawna, która zmusza państwa do redefinicji swoich strategii w zakresie polityki medialnej, edukacji cyfrowej i przeciwdziałania dezinformacji. Ten ostatni obszar zyskał na znaczeniu w ostatnich latach.

Celem niniejszego artykułu jest analiza odpowiedzi polityk publicznych państw nordyckich (Dania, Finlandia, Szwecja, Norwegia, Islandia) na wyzwania wynikające z rosnącej dominacji platform cyfrowych w sferze informacji. W szczególności w kontekście jak państwa te, posiadające długoletnią tradycję „*medialnych welfare state*”, adaptują swoje modele do realiów platformizacji komunikacji.

Artykuł opiera się na trzech pytaniach badawczych:

1. Jakie strategie polityczne i regulacyjne stosują państwa nordyckie wobec platform cyfrowych w kontekście wolności informacji i przeciwdziałania dezinformacji?

2. Czy można mówić o specyficznym nordyckim modelu odporności informacyjnej na tle innych podejść europejskich i transatlantyckich?
3. W jakim stopniu państwa nordyckie realizują ideę suwerenności cyfrowej przy zachowaniu pluralizmu medialnego i wolności słowa?

Artykuł ma charakter analityczno-porównawczy. Analiza opiera się na przeglądzie literatury przedmiotu z zakresu medioznawstwa, studiów nad platformizacją, politologii i teorii regulacji cyfrowej. Kluczowym materiałem empirycznym są dokumenty strategiczne, raporty i publikacje: m.in. *The Future of the Nordic Media Model*¹, *The Nordic Model and the Media Welfare State*², raporty OECD, OSCE oraz parlamentarne dokumenty rządowe, takie jak raport irlandzki o odpowiedzi państwa na dezinformację. Porównanie obejmuje przypadki pięciu krajów nordyckich, które zestawiono z wybranymi przykładami modeli liberalno-rynkowych (USA, Irlandia) oraz interwencjonistycznych (Francja, Niemcy). Uwzględniono też mechanizmy edukacyjne, struktury nadzoru nad platformami oraz formy współpracy sektora publicznego z prywatnymi operatorami platform cyfrowych. Badanie realizowane jest z perspektywy interdyscyplinarnej, łączącej podejście medioznawcze (analiza modelu „media welfare state”), polityczne (regulacja i polityka informacyjna) oraz kulturowe (normy społeczne dotyczące informacji i zaufania).

Suwerenność cyfrowa

Suwerenność cyfrowa, tak istotna dla każdego państwa, odnosi się do jego zdolności w zakresie kontrolowania i regulowania cyfrowych infrastruktur oraz danych w granicach swojej jurysdykcji. W kontekście wolności informacji pojawia się napięcie między potrzebą regulacji a zasadami liberalizmu³. Pojęcie suwerenności, zakorzenione jest etymologicznie w łacińskim *superanus* (ten, który stoi wyżej) oraz francuskim *souveraineté*, od wieków stanowi fundament refleksji nad władzą polityczną, jurysdykcją i autonomią. Kiedyś tradycyjnie ujmowane, odnosiło się do najwyższej, niepodzielnej władzy w ramach określonego terytorium, najczęściej państwowego. Już w klasycznych ujęciach Jeana

¹ P. Jakobsson, J. Lindell, F. Stiernstedt (red.), *The Future of the Nordic Media Model: A Digital Media Welfare State?*, Nordicom, Gothenburg 2024.

² D. C. Hallin, P. Mancini, *Introduction: Nordic Media Systems in Comparative Perspective*, [w:] D. C. Hallin, P. Mancini (red.), *Nordic Media Systems*, OAPEN 2021.

³ *Digital sovereignty: the end of the open Internet as we know it? (Part 1)*, Diplomacy.edu, 2024, <https://www.diplomacy.edu/digital-sovereignty-the-end-of-the-open-internet-as-we-know-it-part-1/> (31.05.2025).

Bodina i Thomasa Hobbesa suwerenność⁴ miała charakter absolutny, była nieredukowalnym źródłem prawa i legitymacji władzy⁵. Obecnie, jak zauważają Julia Pohle i Thorsten Thiel, koncepcja suwerenności cyfrowej zyskała na znaczeniu w odpowiedzi na rosnącą dominację globalnych platform cyfrowych i związane z tym wyzwania dla prywatności oraz bezpieczeństwa danych. Dane bowiem stanowią nie tylko kluczowy zasób wiedzy o użytkownikach, lecz coraz częściej pełnią funkcję swoistej waluty w cyfrowej gospodarce opartej na informacji. Z kolei podejście liberalne, szczególnie widoczne w polityce Stanów Zjednoczonych, promuje minimalną ingerencję państwa w Internet, co ma na celu wspieranie innowacji i wolności słowa⁶. Jest to związane z rosnącą koncentracją władzy informacyjnej w rękach globalnych korporacji technologicznych, przede wszystkim platform amerykańskich. Państwa, zwłaszcza europejskie, coraz częściej poszukują narzędzi prawnych i instytucjonalnych umożliwiających odzyskanie kontroli nad infrastrukturą cyfrową i przepływami danych. Sama koncepcja suwerenności cyfrowej, choć niejednoznaczna semantycznie, odwołuje się do klasycznych kategorii władzy politycznej, jednak tym razem w nowym, sieciowym kontekście. Nie jest to ani łatwe ani proste z uwagi na globalny charakter platform i ich silną pozycję w aspekcie ich popularności wśród obywateli. Dlatego też nie oznacza ona już tylko terytorialnej jurysdykcji, lecz obejmuje również zdolność państwa do ochrony interesu publicznego w środowisku cyfrowym. W tym także prawa obywateli do prywatności, bezpieczeństwa informacji oraz (co istotne) pluralizmu medialnego.

W krajach nordyckich (ale też w całej Europie), obserwuje się dążenie do znalezienia równowagi między tymi dwoma podejściami, starając się chronić prawa obywateli w przestrzeni cyfrowej przy jednoczesnym zachowaniu otwartości i wolności Internetu. Dziś zmiana tego paradygmatu nie byłaby możliwa. Platformizacja więc odnosi się do procesu, w którym cyfrowe platformy, takie jak Facebook, Google czy X stają się dominującymi pośrednikami w komunikacji publicznej. Platformy te nie tylko dystrybuują treści, ale również kształtują sposób, w jaki informacje są tworzone, prezentowane i konsumowane. Jan Kreft badając temat platform i ich wpływu na społeczeństwo formułował bardziej radykalną ocenę zjawiska, wskazując, że mamy do czynienia z „władzą obsadzania retorycznie upodmiotowionego człowieka w roli kon-

⁴ J. Jabłoński, *Zasada pomocniczości a jej wrogowie – doktryna umowy społecznej jako podstawa centralizacji władzy państwowej od XIV w. do rewolucji francuskiej*, «The Legal Culture» 2024, nr 7, <https://thelegalculture.com/legal/article/view/130/173> (3.07.2025).

⁵ M. Seifried, I. Bertschek, *Schwerpunktstudie Digitale Souveränität. Bestandsaufnahme und Handlungsfelder 2021*, Berlin 2021.

⁶ J. Pohle, T. Thiel, *Digital sovereignty*, «Internet Policy Review» 2020, nr 9(4), <https://policyreview.info/concepts/digital-sovereignty> (31.05.2025).

sumenta, *produsera* i biernego odbiorcy – zawsze jako współtwórcy wartości platformy i dostarczyciela danych, będącego współczesnym paliwem platformizacji. (...) Człowiek nie może «wejść na platformę» bez uprzedniego przejścia procedury uprzedmiotowienia – przekazania danych i zrzeczenia się roszczeń z tego tytułu”⁷. Takie bezkompromisowe podejście uwypukla rolę użytkownika platform społecznościowych. Stają się oni źródłem danych o zachowaniach i potrzebach i stosunkowo łatwym odbiorcą do manipulacji.

Proces platformizacji i algorytmizacji sfery komunikacyjnej prowadzi więc do szeregu strukturalnych przekształceń, które istotnie redefiniują funkcjonowanie współczesnej przestrzeni publicznej. Po pierwsze, obserwujemy fragmentację tej przestrzeni przejawiającą się w rozproszeniu dyskursów, odbiorców oraz samych źródeł informacji. Skutkuje to bez wątpienia zanikiem wspólnego horyzontu interpretacyjnego, co jest samo w sobie zagrożeniem ograniczeń informacyjnych. Po drugie, postępująca personalizacja treści, choć z technicznego punktu widzenia zwiększa trafność i atrakcyjność przekazów, jednocześnie sprzyja tworzeniu tzw. baniek informacyjnych (*filter bubbles*) i polaryzacji społecznej. Aspekt ten był jednym z podstawowych wyróżników mediów internetowych i przewagą w dostarczaniu treści. Dziś świadomość jest coraz większa, że stanowi to zagrożenie społeczno-informacyjne. Po trzecie, następuje relatywizacja roli mediów tradycyjnych jako głównych autorytetów informacyjnych, a w konsekwencji dochodzi do erozji instytucjonalnych ram zaufania publicznego, w tym do jej instytucji i regulacji⁸.

W ujęciu współczesnym kategoria suwerenności nie może być redukowana do klasycznego, jednoznacznego rozumienia związanego wyłącznie z państwem. Bez wątpienia należy ją postrzegać jako kategorię złożoną i wielopoziomową, która funkcjonuje jednocześnie w ramach trzech podstawowych płaszczyzn, takich jak indywidualnej, instytucjonalnej i międzynarodowej.

Na poziomie jednostkowym suwerenność cyfrową możemy rozumieć jako zdolność do autonomicznego i refleksyjnego działania w otoczeniu cyfrowym, podejmowania samodzielnych decyzji oraz aktywnego, świadomego uczestnictwa w życiu społecznym. To nie tylko kwestia dostępu do technologii, ale również kompetencji umożliwiających krytyczne ocenianie, skuteczne wyszukiwanie informacji, ich analizę oraz etyczne jej wykorzystanie i tworzenie. W tym ujęciu suwerenność cyfrowa stanowi wyraz podmiotowości ukształtowanej na wiedzy, kompetencjach cyfrowych i rzeczywistym dostępie do zasobów informacyjnych. Jest ona ściśle powiązana z koncepcją oby-

⁷ J. Kreft, *Władza platform. Za fasadą Google, Facebooka i Spotify*, Universitas, Kraków 2021, s. 17–18.

⁸ H. Batorowska, R. Klepka, O. Wasiuta (red.), *Media jako instrument wpływu informacyjnego i manipulacji społeczeństwem*, BUMEN, Kraków 2018, s. 33–36, 52–54.

watelstwa cyfrowego oraz rozwijanym w literaturze pojęciem MIL (*Media and Information Literacy*) zestawu kompetencji, które pozwalają jednostce uczestniczyć w demokracji informacyjnej z pełną świadomością jej ról, ale też ograniczeń⁹.

W kontekście państw nordyckich, które od zawsze opierały się na silnych mediach publicznych, platformizacja stanowi wyzwanie dla utrzymania spójnej i inkluzywnej przestrzeni publicznej. Jak podkreślają autorzy *The Future of the Nordic Media Model*, istnieje potrzeba opracowania nowych strategii regulacyjnych i edukacyjnych, które pozwolą na adaptację do zmieniającego się krajobrazu medialnego¹⁰.

Jednak w warunkach współczesnej globalizacji, integracji europejskiej i platformizacji infrastruktury komunikacyjnej, klasyczne rozróżnienie na suwerenność wewnętrzną i zewnętrzną okazuje się niewystarczające. Coraz częściej wskazuje się na potrzebę ujęcia pośredniego, suwerenności współzależnościowej (*interdependence sovereignty*), która odnosi się do zdolności państwa do efektywnego zarządzania transgranicznymi przepływami ludzi, danych, kapitału czy informacji. Koncepcję tę rozwijał m.in. Stephen Krasner, podkreślając, że formalne atrybuty suwerenności coraz częściej kolidują z praktycznymi ograniczeniami wynikającymi z sieciowych form władzy, handlu i technologii¹¹.

Wreszcie, należy wspomnieć o suwerenności prawnej w porządku międzynarodowym, która polega na uznaniu podmiotowości danego państwa przez wspólnotę międzynarodową. Jest ona warunkiem uczestnictwa w systemie organizacji międzynarodowych, a jednocześnie pozostaje fundamentem legitymizacji norm międzynarodowych¹².

W czasach jakich żyjemy, czyli cyfrowych, mocno platformowych i niepewnych informacyjnie, pojęcie suwerenności wymaga rewizji i rozszerzenia o aspekt suwerenności cyfrowej rozumianej jako zdolność państwa do niezależnego kształtowania polityk dotyczących infrastruktury cyfrowej, danych, systemów informacyjnych i bezpieczeństwa informacyjnego. Suwerenność nie jest jednak tożsama z izolacjonizmem czy autarkią (samowystarczalnością gospodarczą), przeciwnie zakłada aktywną obecność państw w mię-

⁹ UNESCO, *Media and Information Literacy – supports the development of MIL and digital competencies for all to engage critically with information...*, <https://www.unesco.org/en/media-information-literacy> (3.07.2025).

¹⁰ P. Jakobsson, J. Lindell, F. Stiernstedt (red.), *The Future of the Nordic Media Model: A Digital Media Welfare State?*, Nordicom, Gothenburg 2024, s. 25–26.

¹¹ S. D. Krasner, *Power, the State, and Sovereignty. Essays on International Relations*, Princeton University Press, Princeton 2009, s. 284–287.

¹² J. Kranz, *Pojęcie suwerenności we współczesnym prawie międzynarodowym*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2015, s. 10.

dzynarodowych negocjacjach technologicznych oraz zdolność do obrony interesu publicznego w relacji z globalnymi platformami technologicznymi tzw. Big Tech¹³.

Platformizacja komunikacji publicznej

Jednym z najbardziej znaczących procesów przekształcających współczesny ekosystem medialny jest zjawisko platformizacji (*platformization*) komunikacji publicznej. Pojęcie to rozwijane m.in. przez Jose van Dijck, Thomasa Poell'a i Martijna de Waala, odnosi się do głębokiej transformacji logik dystrybucji treści i interakcji społecznej w warunkach dominacji cyfrowych platform globalnych, takich jak Meta, Google, X, TikTok czy LinkedIn.

W klasycznym modelu komunikacji publicznej, opartym na nadawcach publicznych i mediach masowych, to redakcje i instytucje medialne pełniły funkcję głównych producentów i kuratorów informacji. Tymczasem w modelu platformowym rola ta została zdecentralizowana i przeniesiona na systemy rekomendacyjne oraz algorytmy zarządzające widocznością treści. Platformy nie są już wyłącznie pośrednikami w przekazywaniu informacji, są architektami cyfrowej infrastruktury komunikacyjnej, którzy projektują zasady widzialności, uczestnictwa i interakcji. W efekcie, logiki platformowe zaczynają dominować nad logikami redakcyjnymi, administracyjnymi i obywatelskimi. Jak wskazują van Dijck, Poell i de Waal, „dzisiaj powoli godzimy się z faktem, że platformy internetowe stają się praktycznie bardziej skuteczne niż instytucje publiczne w organizowaniu i strukturyzacji naszego życia publicznego i prywatnego. Chociaż instytucje publiczne i rządy nadal formalnie reprezentują wolę ludu, życie obywatelskie, a w niektórych przypadkach nawet polityki publiczne są strukturyzowane poprzez codzienne działania i modalności ekonomiczne platform internetowych”¹⁴.

Coraz większe znaczenie mediów w życiu gospodarczym, określane mianem *mediatyzacji gospodarki*, przejawia się w rosnącym udziale przemysłów medialnych w tworzeniu produktu krajowego brutto oraz w strukturze zatrudnienia. Zjawisko to jest ściśle powiązane z dynamicznymi zmianami zachodzącymi w sektorze mediów, napędzanymi przez rozwój nowych technologii, globalizację oraz zmieniające się style życia odbiorców.

¹³ T. Thiel, J. Pohle, *Digital sovereignty*, «Internet Policy Review» 2020, nr 9(4), <https://policyreview.info/concepts/digital-sovereignty> (4.07.2025).

¹⁴ J. van Dijck, T. Poell, M. de Waal, *The Platform Society: Public Values in a Connective World*, Oxford University Press, Oxford 2018, s. 2, <https://digitalcommons.uri.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1091&context=mgdr> (2.07.2025).

Charakterystyczną cechą rynku medialnego jest obecność zarówno konkurencji intramedialnej, między podmiotami oferującymi podobne treści lub formaty, jak i konkurencji intermedialnej, czyli rywalizacji pomiędzy różnymi typami mediów. Wzmoczone współzawodnictwo wynika m.in. z ograniczeń czasowych i budżetowych odbiorców, którzy selekcionują treści w oparciu o swoje możliwości i preferencje. Intensyfikacja konkurencji jest bezpośrednio powiązana z procesami globalizacji. Media, a zwłaszcza transnarodowe koncerny medialne, pełnią w tym procesie podwójną rolę: są zarówno jego beneficjentem i przedmiotem, jak i aktywnym uczestnikiem, kształtującym kierunek umiędzynarodowienia gospodarki i kultury¹⁵. Dzieje się tak, ponieważ media aktywnie współtworzą przebieg tego procesu oraz wpływają na kształtowanie nowych wzorców konsumpcji. Globalne sieci medialne przekraczają granice państw narodowych, tworząc asymetryczny podział świata na dominujące centra nadawcze i peryferyjne obszary produkcji treści. Choć również na tych peryferiach powstają wartościowe i oryginalne produkty medialne, ich zasięg dystrybucji często ogranicza się do rynku lokalnego, a tym samym pozostają w dużej mierze niezauważone¹⁶.

Zakres wyboru dostępny dla współczesnego konsumenta mediów jest coraz bardziej kształtowany przez procesy globalizacji oraz platformizacji. Oferta medialna ulega standaryzacji, zarówno w warstwie treści, jak i mechanizmów ich dystrybucji. Globalizacja mediów przejawia się w dwóch głównych formach, pośredniej i bezpośredniej. Pośrednia globalizacja polega na tym, że lokalne media integrują w swojej ofercie treści i formaty pochodzące od międzynarodowych podmiotów. Bezpośrednia globalizacja z kolei oznacza sytuację, w której globalne koncerny medialne docierają bezpośrednio do użytkowników, z pominięciem tradycyjnych instytucji krajowych, chociaż czasem również sięgają po treści lokalne ponownie wzmacniając swoją pozycję. Współcześnie te procesy są ściśle powiązane z platformizacją mediów, czyli przeniesieniem komunikacji i dystrybucji treści do środowiska cyfrowych platform. Platformy te będące zarazem infrastrukturą technologiczną, rynkiem i środowiskiem interakcji, pośredniczą między twórcami, użytkownikami, reklamodawcami i innymi aktorami ekosystemu medialnego. Jak to rozumieć? W praktyce może to oznaczać, że to właśnie platformy, a nie redakcje czy instytucje medialne, coraz częściej decydują o tym, jakie treści trafiają do użytkowników, w jakiej formie i w jakim kontekście. Algorytmy rekomendacyjne, modele monetyzacji i logika zaangażowania wpływają na sposób korzystania z mediów, prowadząc

¹⁵ T. Kowalski, B. Jung, *Media na rynku. Wprowadzenie do ekonomiki mediów*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2006, s. 18.

¹⁶ E. Wnuk-Lipiński, *Świat międzyepoki. Globalizacja, demokratyzacja, państwo narodowe*, Wydawnictwo ZNAK, Instytut Studiów Politycznych PAN, Kraków 2004, s. 49–51.

do koncentracji uwagi wokół dominujących graczy i ograniczania pluralizmu treści. W efekcie, mimo globalnego zasięgu i bogactwa wyboru treści, realna różnorodność dostępnych narracji i źródeł informacji może się zawężyć (często nieświadomie dla odbiorcy), a lokalne głosy stają się mniej widoczne w globalnym dostępie¹⁷. Platformy społecznościowe miały umożliwić wybór, dać swego rodzaju wolność czasu i urządzenia z jakiego użytkownicy korzystają do uzyskiwania, ale też dzielenia się informacjami. To były założenia a zagrożenia jakie dziś obserwujemy pokazują dwa różne światy.

Platformizacja oznacza, że coraz większa część komunikacji społecznej odbywa się za pośrednictwem prywatnych, globalnych platform technologicznych. To one kontrolują infrastrukturę, zasady widoczności treści, mechanizmy moderacji oraz algorytmy decydujące o tym, co i komu zostanie pokazane. W rezultacie, demokratyczna przestrzeń debaty publicznej ulega prywatyzacji, a decyzje o jej kształcie podejmowane są poza jakąkolwiek demokratyczną kontrolą. Zamiast przejrzystych i wspólnie ustalanych zasad, o obiegu informacji decydują komercyjne interesy korporacji. Platformy nie tylko pośredniczą w komunikacji, ale również eksploatują dane powstające w jej trakcie. Każda interakcja, każde kliknięcie, polubienie czy wiadomość stają się źródłem danych wykorzystywanych do celów komercyjnych. Platformy przechwytyują nie tylko informacje, lecz także społeczne relacje, przekształcając je w zasoby służące maksymalizacji zysku. Taki model narusza podstawowe założenia demokracji, w tym autonomię jednostki, przejrzystość komunikacji i równy dostęp do informacji. W systemie zdominowanym przez platformy, obywatel przestaje być aktywnym uczestnikiem debaty publicznej, a staje się raczej użytkownikiem, którego aktywność jest śledzona, segmentowana i monetyzowana. Oferowane treści są filtrowane i profilowane pod kątem maksymalizacji zaangażowania i konsumpcji, a nie wzmacniania kompetencji obywatelskich. W konsekwencji dochodzi do erozji wspólnej sfery publicznej, fragmentaryzacji wiedzy i polaryzacji opinii, co osłabia deliberacyjny potencjał demokracji¹⁸.

W krajach nordyckich, które tradycyjnie opierały swój system medialny na silnych mediach publicznych i wysokim poziomie zaufania społecznego, platformizacja stanowi poważne wyzwanie. P. Jakobsson, J. Lindell, F. Stiernstedt, wskazują, że państwa te zmagają się z koniecznością ochrony spójnej prze-

¹⁷ K. Krzysztofek, *Media w perspektywie globalizacji i cyfryzacji. Implikacje dla Polski*, [w:] Z. Jarmoszuk (red.), *Społeczne i ekonomiczne uwarunkowania rozwoju kultury*, Narodowe Centrum Kultury, Kraków–Warszawa 2003, s. 197.

¹⁸ N. Couldry, U. A. Mejias, *The Costs of Connection: How Data Is Colonizing Human Life and Appropriating It for Capitalism*, preface, Stanford University Press 2019, <https://www.sup.org/books/sociology/costs-connection/excerpt/preface> (4.07.2025).

strzeni publicznej w warunkach rosnącej dominacji platform zagranicznych, nad którymi mają ograniczoną kontrolę regulacyjną. Choć państwa nordyckie inwestują w edukację medialną i wspierają niezależne dziennikarstwo, presja platformizacji wymusza nowe strategie regulacyjne oraz współpracę z Unią Europejską (np. Digital Services Act)¹⁹.

Charakterystyka nordyckiego modelu medialnego

W krajach nordyckich media publiczne odgrywają ważną rolę w strukturze państwa opiekuńczego, rozumianego nie tylko jako system zapewniający obywatelom wsparcie socjalne, lecz także jako gwarant równego i powszechnego dostępu do wiedzy, informacji i uczestnictwa w debacie publicznej. W tym ujęciu informacja staje się prawem obywatelskim, a media publiczne pełnią funkcję instytucji zaufania publicznego, wzmacniających mechanizmy demokracji uczestniczącej poprzez umożliwienie obywatelom świadomego zaangażowania w życie polityczne i społeczne oraz kontrolowania działań władzy. Model finansowania mediów publicznych w krajach nordyckich, oparty na obowiązkowych opłatach, buduje silną więź między instytucją a społeczeństwem. Odbiorcy traktują media publiczne nie jako podmiot rynkowy czy instrument polityki, ale jako wspólnotową instytucję, działającą w interesie publicznym i reprezentującą wartości obywatelskie. To poczucie współwłasności przekłada się na wysokie zaufanie społeczne oraz społeczną legitymizację funkcjonowania mediów. Jest to szczególnie istotne w warunkach rosnącej konkurencji ze strony mediów komercyjnych i globalnych platform cyfrowych. Oferta programowa tych mediów pozostaje zróżnicowana, pluralistyczna i wysokiej jakości, co stanowi realizację ich misji edukacyjnej, informacyjnej i kulturotwórczej. Istotna jest także ich ogólnodostępność, zarówno w wymiarze geograficznym, jak i społecznym. To też pozwala utrzymywać status mediów powszechnych i integrujących. Silne zakorzenienie wolności słowa i przejrzystości działania instytucji publicznych w krajach nordyckich wynika z długiej tradycji demokratycznej i instytucjonalnej. Warto tu przypomnieć, że to Szwecja, już w 1766 roku, jako pierwszy kraj na świecie uchwaliła ustawę gwarantującą konstytucyjne prawo do informacji. Od tego czasu państwa nordyckie rozwijały kulturę instytucjonalną opartą na jawności, odpowiedzialności i obywatelskiej kontroli. Takie podejście sprzyjało budowie dojrzałego i stabilnego modelu mediów

¹⁹ P. Jakobsson, J. Lindell, F. Stiernstedt, *The Future of the Nordic Media Model: A Digital Media Welfare State?*, Nordicom 2023, <https://nordicom.gu.se/en/publications/future-nordic-media-model> (4.07.2025).

publicznych²⁰. Model ten²¹, mimo dynamicznych zmian technologicznych i pojawienia się globalnych platform cyfrowych, utrzymuje wysoki poziom społecznego zaufania, a jego instytucje pozostają kluczowym elementem infrastruktury demokratycznej²².

Warto zauważyć, że model medialny krajów nordyckich cechuje się silnym zakorzeniem w wartościach państwa opiekuńczego, demokracji uczestniczącej i egalitarnego dostępu do informacji. Kluczową jego cechą jest traktowanie mediów, zwłaszcza publicznych, jako elementu infrastruktury demokratycznej, niezbędnej do funkcjonowania obywatelskiego społeczeństwa. W krajach tych powszechny jest konsensus, że media publiczne powinny działać w interesie wspólnoty, a nie jako narzędzia komercyjne czy polityczne. Wysokie zaufanie obywateli do mediów publicznych wynika z ich transparentności, niezależności redakcyjnej oraz sposobu finansowania. Takie podejście od lat opiera się na publicznych mechanizmach, czyli podatkach lub opłatach medialnych, a nie bezpośredniej ingerencji państwa czy reklamodawców²³.

Media publiczne takie jak SVT w Szwecji, NRK w Norwegii, DR w Danii, Yle w Finlandii czy RÚV na Islandii, funkcjonują w oparciu o wieloletni konsensus polityczny oraz silny mandat społeczny, co umożliwia im oferowanie treści wysokiej jakości, pluralistycznych i dostępnych na równych zasadach dla wszystkich obywateli. Równocześnie zachowują wysoką niezależność redakcyjną i są chronione przed bezpośrednim wpływem partii politycznych²⁴. Nadawcy, tacy jak Sveriges Radio, NRK, DR czy Yle wypełniają nie tylko misję informacyjną, lecz także kulturową i edukacyjną, docierając do niemal wszystkich grup społecznych i wiekowych²⁵. Zaufanie to nie jest zjawiskiem przypadkowym, stanowi bowiem rezultat konsekwentnej polityki informacyjnej państwa, opartej na przejrzystości, profesjonalizmie i inkluzywności komunikacji²⁶.

²⁰ Scandinavian-Polish Chamber of Commerce (SPCC), <https://www.spcc.pl/node/12691> (16.05.2025).

²¹ Choć nordycki model mediów publicznych jest głęboko zakorzeniony w lokalnych kontekstach społeczno-politycznych i nie poddaje się prostemu przeszczepieniu, to jednak zawiera szereg rozwiązań i zasad, które mogą być inspirujące dla krajów poszukujących trwałych i odpornych na kryzysy modeli funkcjonowania mediów publicznych.

²² D. Nygren, *Model skandynawski: dystans do polityków i niezależność redakcyjna*, Zamenhof.pl, 9.01.2024, <https://zamenhof.pl/2024/01/09/model-skandynawski-dystans-do-politykow-i-niezaleznosc-redakcyjna> (4.07.2025).

²³ D. C. Hallin, P. Mancini, *Introduction: Nordic Media Systems...*, s. 5–6, 38.

²⁴ Tamże, s. 10–11, 43–45.

²⁵ P. Jakobsson, J. Lindell, F. Stiernstedt, *The Future of the Nordic Media Model...*

²⁶ H. Moe, O. J. Mjøs, *Public service media and trust in the digital age*, «Nordic Review» 2021, nr 42(2), s. 7–24, <https://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1760972/FULLTEXT01.pdf> (10.05.2025).

Jak zauważa Lars Nord, jednym z filarów modelu nordyckiego jest publiczna legitymizacja, szeroki zasięg mediów publicznych, którym sprzyja także ich organizacyjna autonomia oraz brak silnych mechanizmów koncentracji własności²⁷. W krajach tych nie występują oligarchiczne struktury mediów prywatnych typowe dla niektórych systemów środkowoeuropejskich czy śródziemnomorskich. Cechą charakterystyczną tego modelu jest także długofalowe wspieranie dziennikarstwa jakościowego. Jakość jest gwarantem braku dezinformacji tak popularnej w platformach Big Tech. Pomimo presji rynkowej i transformacji cyfrowej, profesjonalne standardy takie jak rzetelność, weryfikacja faktów, etyka zawodowa są nadrzędne. Pozostają one silnie zakorzenione w praktyce redakcyjnej, wspierane przez mechanizmy samoregulacji, takie jak rady prasowe i rzecznicy etyki mediów²⁸.

Współczesne wyzwania, takie jak rosnący wpływ platform cyfrowych, spadek przychodów z prasy drukowanej czy zmiany w konsumpcji mediów, są intensywnie analizowane w krajach nordyckich, jednak nie doprowadziły do erozji fundamentów systemu medialnego. Wręcz przeciwnie, zjawiska te mobilizują instytucje do dalszego inwestowania w jakość treści i niezależność dziennikarską, także w warunkach cyfrowej transformacji²⁹. Bez znaczenia jest, czy rozważamy media publiczne czy prywatne.

Wyjątkowy charakter tej relacji wpływa na współistnienie silnego sektora publicznego z dynamicznie rozwijającym się rynkiem mediów komercyjnych, który nie skutkuje antagonizmem czy marginalizacją którejkolwiek ze stron. Przeciwnie, relacja ta opiera się na komplementarności i wzajemnym wzmacnianiu funkcji mediów w demokratycznym społeczeństwie. Państwa nordyckie uznają po prostu media za nieodzowny element infrastruktury obywatelskiej. Takie podejście wspiera nie tylko nadawców publicznych, ale również prywatnych wydawców i redakcje, zwłaszcza na poziomie lokalnym. Instrumenty wsparcia obejmują m.in. systemy subsydiów bezpośrednich, ulgi podatkowe, fundusze na rozwój innowacyjnych modeli dziennikarstwa oraz programy ochrony pluralizmu informacyjnego w mniejszych ośrodkach.

W tym podejściu centralne miejsce zajmuje idea traktowania mediów niezależnie od ich formy własności, jako instytucji realizujących funkcje służby publicznej. Oznacza to, że kluczowym kryterium nie jest status prawny nadawcy, lecz jego zdolność do działania w interesie obywateli, wspierania debaty publicznej, zapewniania rzetelnej informacji i wzmacniania demo-

²⁷ L. Nord, *The Nordic Media Model Revisited: Ownership, Participation and Flow*, [w:] D. C. Hallin, P. Mancini (red.), *Nordic Media Systems*, OAPEN 2021, s. 40–42.

²⁸ Tamże, s. 47–49.

²⁹ D. C. Hallin, P. Mancini, *Introduction: Nordic Media Systems...*, s. 20–21, 50–52.

kratycznego ładu³⁰. Liczy się jakość dziennikarska i potrzeba społeczna a nie aspekt właścicielski.

Należy zauważyć, że całość osadzona jest w kontekście niezwykle rozwiniętej infrastruktury cyfrowej i wysokich kompetencji medialnych obywateli. Nordyckie społeczeństwa, będące liderami transformacji cyfrowej, wykazują wysoki poziom adaptacji technologicznej, zarówno w zakresie korzystania z serwisów informacyjnych, jak i rozumienia mechanizmów działania mediów cyfrowych. Jest to ważne tło dla rozważań o stabilności i transformacji tego modelu w kontekście globalnych przemian. Transformacja cyfrowa, mimo licznych zalet nordyckiego modelu medialnego, stanowi dziś także największe wyzwanie. Zmieniają się nie tylko narzędzia komunikacji, ale też mechanizmy funkcjonowania całego systemu medialnego. Tradycyjne formy nadawcze ustępują miejsca interaktywnym modelom, redakcyjne filtry informacji są coraz częściej zastępowane algorytmicznymi rekomendacjami, a lokalne redakcje muszą konkurować z globalnymi platformami cyfrowymi. Ta cyfrowa rewolucja wpływa na relacje między producentami treści, dystrybutorami i odbiorcami, przede wszystkim przez rosnącą rolę platform globalnych w dystrybucji reklamy i uwagi. Według raportu Nordicom, w ciągu ostatnich lat cyfrowa transformacja przyniosła wzrost udziału platform globalnych w przychodach reklamowych, kosztem tradycyjnych mediów nordyckich. Zmusza to więc lokalnych nadawców do adaptacji nowych modeli biznesowych (np. subskrypcji, narzędzi cyfrowych) oraz negocjacji trudnych relacji z dużymi platformami technologicznymi³¹.

Spadek znaczenia prasy drukowanej (jest to również trend światowy), coraz silniejsza obecność platform cyfrowych jako głównych źródeł informacji, zwłaszcza wśród młodszych pokoleń oraz komercyjna presja wymuszająca dostosowanie treści publicznych do logiki uwagi rynkowej. Są to zjawiska, które prowadzą do głębokich napięć. Media publiczne stają wobec konieczności zachowania misyjności i jednoczesnego konkurowania z korporacjami, które operują nie na zasadzie interesu publicznego, lecz optymalizacji zysków i monetyzacji danych³².

W relacji krajów nordyckich z globalnymi platformami technologicznymi coraz wyraźniej rysuje się napięcie między adaptacją a regulacją. Dziś obserwujemy głębokie włączenie tych państw w infrastrukturę technologiczną i komu-

³⁰ Nordicom, *Media Subsidies in the Nordic Region* (2022), <https://nordicom.gu.se/en/publications/facts-and-figures/media-subsidies-nordic-region> (4.07.2025).

³¹ T. Lindberg, *Nordic News Media in Global Competition: The Conditions for News Journalism in the Digital Platform Economy*, Nordicom, University of Gothenburg, Gothenburg 2023, s. 7–12, 23–27, <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1728918/FULLTEXT01.pdf> (10.05.2025).

³² Tamże, s. 13–18.

nikacyjną platform. Realizują to poprzez m.in. chmurę obliczeniową, systemy reklamowe czy dominację w kanałach dystrybucji treści cyfrowych. Integracja ta wynika z logiki funkcjonalnej nowoczesnego państwa cyfrowego, które chcąc nie chcąc, opiera swoje systemy informacyjne na rozwiązaniach dostarczanych przez nielicznych, globalnych graczy. Tak naprawdę trudno by było inaczej. Z drugiej strony rośnie świadomość ograniczeń tej zależności i potrzeba odzyskania kontroli nad suwerennością informacyjną oraz ochrony przestrzeni publicznej przed postępującą komercjalizacją a co za tym idzie fragmentaryzacją.

Jak zauważają autorzy raportu *Gateways*, kraje nordyckie, poprzez stopniową cyfryzację, sukcesywnie oddały swoją władzę infrastrukturalną podmiotom, które pozostają poza zasięgiem polityk socjalnych. Choć relację tę określono metaforycznie jako taniec pomiędzy państwami opiekuńczymi a Big Techami, bardziej trafnym obrazem wydaje się być pojedynek bokserki rozstrzygnięty jeszcze przed rozpoczęciem: asymetryczny, strukturalnie nierówny i zmieniający trwałe podstawy organizacji społecznej³³. W konsekwencji, państwa nordyckie, mimo silnych instytucji i długiej tradycji demokratycznej kontroli nad mediami, stają dziś przed koniecznością redefinicji swojej roli w cyfrowym ekosystemie komunikacyjnym, w którym władza nie spoczywa już w rękach regulatorów ani redakcji, lecz ukryta jest w kodzie platform, architekturze danych i logice algorytmów.

Wyzwania te są liczne i wielowymiarowe. Dotyczą dominacji algorytmów platform nad agendą informacyjną, które decydują o widzialności i zasięgu treści, także tych produkowanych przez media publiczne. Odnoszą się także do rosnącej zależności ekonomicznej lokalnych mediów od platform, od których przejmują narzędzia reklamy, hostingu czy analityki. Istotnym problemem jest również brak przejrzystości, zarządzanie treściami, moderacja i rekomendacje pozostają domeną korporacji, niepodlegających tym samym standardom odpowiedzialności co media publiczne. W obliczu tych zmian państwa nordyckie nie pozostają bierne. Aktywnie uczestniczą w inicjatywach Unii Europejskiej, takich jak Digital Services Act czy European Media Freedom Act, ale podejmują także działania krajowe. W Finlandii³⁴ opracowano narodową

³³ S. Sophus Lai, S. Flensburg, *Gateways: Comparing Digital Communication Systems in Nordic Welfare States*, Nordicom, University of Gothenburg, Gothenburg 2023, s. 9, <https://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1816990/FULLTEXT02.pdf> (16.05.2025).

³⁴ W 2009 roku Finlandia wprowadziła przełomowe rozwiązanie, rozszerzając katalog praw obywatelskich o prawo do dostępu do Internetu. Od 1 czerwca 2010 roku każdemu mieszkańcowi kraju zagwarantowano ustawowo możliwość korzystania z szerokopasmowego połączenia, czyniąc Finlandię pierwszym państwem na świecie, które uznało dostęp do Internetu za prawo obywatelskie. Ten krok dobitnie podkreśla wagę, jaką fińskie państwo przykładła do zapewnienia obywatelom równego i nieograniczonego dostępu do informacji – jako fundamentu nowoczesnego społeczeństwa dobrobytu. Za:

strategię odporności informacyjnej³⁵, w Norwegii³⁶ i Danii edukacja medialna została włączona do podstawy programowej szkół³⁷, zaś Szwecja rozwija systemy wsparcia technologicznego i finansowego dla lokalnych nadawców³⁸.

Zasadnicze pytanie brzmi, czy możliwe jest utrzymanie demokratycznej suwerenności informacyjnej bez odzyskania choćby częściowej kontroli nad platformą infrastrukturą komunikacyjną? Jak pogodzić globalny charakter środowiska cyfrowego z potrzebą ochrony wartości lokalnych i obywatelskich? I wreszcie, czy nordycki model medialny, dotąd postrzegany jako wzorzec stabilności, nie stanie się ofiarą własnej otwartości i zaufania?

Polityki publiczne wobec platform cyfrowych w krajach nordyckich

W obliczu rosnącej dominacji platform cyfrowych w sferze publicznej i dynamicznej transformacji środowiska informacyjnego, państwa nordyckie przyjęły zróżnicowane, ale konsekwentne strategie reagowania na nowe cyfrowe wyzwania. Choć między krajami występują pewne różnice instytucjonalne i priorytetowe, łączy je bez wątpienia głęboka świadomość znaczenia przestrzeni informacyjnej jako infrastruktury demokratycznej. Analizując materiały publicznie dostępne w zakresie polityki medialnej i podejścia do bezpieczeństwa informacji wyłania się naturalna ich charakterystyka związana z odpowiedzialnością za ochronę społeczeństwa przed dezinformacją i innymi zagrożeniami płynącymi z braku lub nie rzetelnych informacji. Jest to reaktywne podejście, bo polityka medialna nie może być pozostawiona wyłącznie mechanizmom rynkowym czy co gorsza samym platformom.

Finlandia – informacyjne państwo dobrobytu, Ideologia.pl, <https://ideologia.pl/finlandia-informacyjne-panstwo-dobrobytu/> (5.07.2025).

³⁵ Ministerstwo Obrony Narodowej, *Narodowa Strategia Cyberbezpieczeństwa Finlandii*, Dowództwo Komponentu Wojsk Obrony Cyberprzestrzeni, Warszawa 2013, <https://www.wojsko-polskie.pl/aszwoj/u/3f/13/3f13e40e-c60e-4555-87ec-0d3897b80ef4/finlandia.pd; Cyberwojska Finlandii – system oparty na współpracy wojska i cywilów, CyberDefence24.pl, https://cyberdefence24.pl/armia-i-sluzby/cyberwojska-finlandii-system-oparty-na-wspolpracy-wojska-i-cywilow> (5.07.2025).

³⁶ Eurydice Poland, *Systemy edukacji w Europie: Norwegia*, <https://eurydice.org.pl/systemy-edukacji-w-europie/norwegia#:~:text=W%20Norwegii%20edukacja%20obowiazkowa%20w,do%20potrzeb%20edukacyjnych%20wszystkich%20uczniow> (6.07.2025).

³⁷ European Digital Media Observatory (EDMO), *Mapping the Media Literacy Sector – Denmark*, <https://edmo.eu/resources/repositories/mapping-the-media-literacy-sector/denmark/> (6.07.2025).

³⁸ *Szwedzki rząd chce dofinansowywać media lokalne*, Press.pl, <https://www.press.pl/tresc/71443,szwedzki-rzad-chce-dofinansowywac-media-lokalne> (6.07.2025).

Jednym z kluczowych obszarów interwencji publicznej stało się przeciwdziałanie dezinformacji, zarówno w wymiarze prewencyjnym, jak i reaktywnym. W podejściu nordyckim dominuje przekonanie, że odpornych społeczeństw nie buduje się poprzez cenzurę lub silną regulację treści, lecz poprzez długofalową edukację, rozwój kompetencji medialnych i cyfrowych, a także wzmacnianie profesjonalnych instytucji medialnych. Dlatego też szczególne znaczenie zyskały działania w zakresie edukacji informacyjnej i medialnej, skierowane zarówno do dzieci i młodzieży, jak i do dorosłych obywateli. Inwestuje się w szkolenia nauczycieli, rozwój materiałów edukacyjnych oraz współpracę instytucji publicznych z organizacjami społecznymi i środowiskiem dziennikarskim. Inicjatywy fact-checkingowe są finansowane ze środków publicznych, ale funkcjonują na zasadzie autonomii redakcyjnej, co zwiększa ich legitymizację i społeczne zaufanie.

Finlandia uchodzi dziś za jeden z najbardziej zaawansowanych przykładów budowy państwowej strategii odporności informacyjnej. Po doświadczeniach kampanii dezinformacyjnych prowadzonych przez podmioty zewnętrzne m.in. w kontekście relacji z Rosją³⁹. Fińskie władze zbudowały system, który łączy działania edukacyjne⁴⁰, analityczne i instytucjonalne⁴¹. Od 2014 roku w Finlandii funkcjonuje Narodowa Strategia Bezpieczeństwa Informacyjnego, koordynowana przez Radę ds. Gotowości Społecznej⁴². Kolejna odsłona strategii przypadła na 2016 rok. W szkołach wprowadzono obowiązkowe moduły z zakresu rozpoznawania manipulacji, a nauczyciele przechodzą szkolenia z zakresu cyberbezpieczeństwa i komunikacji kryzysowej. Edukacja ta uzupełniana jest przez systematyczne kampanie społeczne oraz rozwój krajowych centrów monitorowania dezinformacji. Co istotne, strategia ta jest integralną częścią polityki obronnej i bezpieczeństwa narodowego, a nie jedynie inicjatywą edukacyjną⁴³. Warto podkreślić, że „Fińska Rada ds. Mediów

³⁹ *Finlandia odporna na rosyjską propagandę*, CyberDefence24.pl, <https://cyberdefence24.pl/finlandia-odporna-na-rosyjska-propagande> (5.07.2025).

⁴⁰ *Media Literacy and Education in Finland*, Finland.fi – Media Literacy Toolkit, <https://toolbox.finland.fi/life-society/media-literacy-and-education-in-finland/> (15.04.2025).

⁴¹ OECD, *Media Literacy Education System* (w ramach publikacji *Mis- and Disinformation*), Media Literacy Education System, OECD Publishing, https://www.oecd.org/en/publications/mis-and-disinformation_b00de6dc-en/media-literacy-education-system_d067f517-en.html (15.04.2025).

⁴² *Implementation Programme for Finland's Cyber Security Strategy for 2017–2020*, zatwierdzone 11 marca 2014 r., Security Committee, Finland, s. 7, <https://turvallisuuskomitea.fi/wp-content/uploads/2018/10/Implementation-programme-for-Finlands-Cyber-Security-Strategy-for-2017-2020-final.pdf> (15.04.2025).

⁴³ Council of State of Finland, *Information Security Strategy for Finland*, Helsinki, Publications of the Prime Minister's Office 2016, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75353/9-2016_Information_Security_Strategy_for_Finland.pdf (15.04.2025).

Masowych była pierwszym organem zawodowym, który przedstawił definicje mechanizmów opartych na sztucznej inteligencji w mediach i zapewnił wstępne wytyczne dotyczące ich odpowiedzialnego wykorzystania. Inicjatywa była szeroko dyskutowana na szczepku UE i skłoniła rady ds. mediów do podjęcia działań i niepozostawienia kwestii stosowania algorytmów państwowym organom regulacyjnym lub firmom platformowym⁴⁴.

Równie ambitne rozwiązania przyjęto w Szwecji, gdzie głównym koordynatorem działań antydezinformacyjnych jest MSB, czyli Szwedzka Agencja ds. Ochrony Społeczeństwa i Gotowości na wypadek nieoczekiwanych zdarzeń. MSB prowadzi m.in. systematyczny monitoring środowiska informacyjnego, współpracuje z organizacjami medialnymi, szkoli urzędników i liderów opinii w zakresie rozpoznawania wpływów obcych aktorów oraz wydaje publiczne raporty na temat aktualnych zagrożeń dezinformacyjnych⁴⁵. Podejście to, choć instytucjonalnie osadzone, opiera się na ścisłej współpracy z sektorem medialnym oraz akademickim, co zapewnia zarówno skuteczność, jak i demokratyczną kontrolę.

W przypadku Danii polityki wobec platform cyfrowych są silnie zakorzenione w strategiach cyberbezpieczeństwa⁴⁶. Władze duńskie uznają, że integralność informacji w środowisku cyfrowym to nie tylko kwestia debaty publicznej, ale także infrastruktury krytycznej. Odpowiedzialność za komunikację w sytuacjach kryzysowych, odporność systemów informacyjnych i szkolenia medialne są częścią szerszych programów ochrony infrastruktury państwowej. Duński model wyróżnia się także wysokim poziomem zaangażowania samorządów i władz lokalnych w budowanie odporności informacyjnej, co sprzyja zakorzenieniu działań edukacyjnych w społecznościach lokalnych⁴⁷.

Wszystkie kraje nordyckie, choć zachowują suwerenność w zakresie regulacji medialnych, opierają swoje polityki na modelu wielostronnym, łączącym samoregulację platform, współpracę publiczno-prywatną oraz odpowiedzialność instytucjonalną państwa. Współpraca z platformami cyfrowymi choć

⁴⁴ R. Romanova, M. Bergman, *Similar media systems, different self-regulation: A closer look at the Nordic media accountability models*, [w:] P. Jakobsson, J. Lindell, F. Stiernstedt (red.), *The Future of the Nordic Media Model: A Digital Media Welfare State?*, 2024, s. 64, <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2%3A1846340/FULLTEXT01.pdf> (5.07.2025).

⁴⁵ Sveriges säkerhets- och beredskapsmyndighet (MSB), *About MSB*, <https://www.msb.se/en/about-msb/information-in-other-languages/polish/about-msb/> (16.04.2025).

⁴⁶ A. Olech, P. Makowiec, D. Kwaśniewska, G. Urbańska, K. Markiewicz, Z. Sadowska, M. Kucharski, *#CyberWojska Danii – zintegrowane struktury i elastyczność operacyjna*, CyberDefence24.pl, 27.06.2025, <https://cyberdefence24.pl/armia-i-slugby/cyberwojska-danii-zintegrowane-struktury-i-elastycznosc-operacyjna> (5.07.2025).

⁴⁷ Danish Agency for Digitisation, *Danish National Strategy for Cyber and Information Security 2022–2024* (Copenhagen: Ministry of Finance, 2022), s. 5–6, 15, https://digst.dk/media/bxxcnby2/digst_ncis_2022-2024_uk.pdf (5.07.2025).

niekiedy ograniczona przez asymetrię sił, opiera się na tworzeniu wspólnych kodeksów postępowania, udziale w europejskich programach DSA (Digital Services Act) oraz wspólnym rozwoju narzędzi moderacji treści zgodnych z lokalnym kontekstem prawnym i kulturowym. Jednak równocześnie trwa refleksja nad tym, czy modele oparte na samoregulacji nie są zbyt miękkie w konfrontacji z ekspansywną logiką platform i ich globalnym zasięgiem⁴⁸. Właśnie dlatego wiele z omawianych państw inwestuje w rozwój krajowych narzędzi analizy mediów społecznościowych, platform publicznych do debaty, repozytoriów wiarygodnych informacji oraz systemów szybkiego reagowania na kampanie dezinformacyjne. Celem tych działań nie jest kontrola treści *per se*, tak naprawdę byłoby to mało realne, lecz zapewnienie obywatelom dostępu do jakościowej, kontekstowej i weryfikowalnej informacji, co w warunkach platformizacji sfery publicznej staje się jednym z fundamentów demokratycznego ładu.

Tabela 1. Strategie polityczne i regulacyjne wobec platform cyfrowych

Kraj/Model	Monitorowanie platform i transparentność algorytmów	Narzędzia przeciwdziałania dezinformacji	Edukacja medialna / współpraca międzysektorowa
Dania	Publiczne raporty, współpraca z badaczami i NGO	Wspiera CSOs i media fact-checking	Integracja tematu w szkołach, kampanie świadomości
Finlandia	Wysokie standardy przejrzystości, raporty	Aktywna rola państwowa (helpline, fact-checking)	Silne programy edukacji cyfrowej datalab.au.dk
Szwecja	Audyty platform, regulacje RODO	Wspieranie niezależnych projektów informacyjnych	Wprowadzona od szkoły; współpraca z władzami
Norwegia	Obowiązek ujawniania treści sponsorowanych	Finansowanie NGO zajmujących się weryfikacją faktów	Publiczne kampanie, otwarte warsztaty
Islandia	Mniejsze, ale w zgodzie z nordyckimi standardami	Edukacja i współpraca obywatelska	Skupienie się na edukacji obywatelskiej
USA/Irlandia (liberalny)	Ograniczona regulacja, samoregulacja platform	Przeciwdziałanie zależne od sektora prywatnego	Prywatne inicjatywy edukacyjne
Francja/Niemcy (interwencyonistyczny)	Obligatoryjne zgłaszanie dezinformacji, prawo przeciw mowie nienawiści	Kara za dezinformację Niemcy: NetzDG; Francja: regulacje UE	Państwowe programy, certyfikowane szkolenia

Źródło: opracowanie własne na podstawie P. Jakobsson, J. Lindell, F. Stiernstedt (red.), *The Future of the Nordic Media Model: A Digital Media Welfare State?* Nordicom, University of Gothenburg, Gothenburg 2024.

⁴⁸ R. Romanova, M. Bergman, *Similar media systems...*

Tabela 1 prezentuje porównanie podejść wybranych państw nordyckich oraz modeli liberalnych i interwencjonistycznych do wyzwań związanych z funkcjonowaniem platform cyfrowych. Uwzględniono trzy główne obszary polityki komunikacyjnej: mechanizmy monitorowania platform i przejrzystości algorytmicznej, narzędzia przeciwdziałania dezinformacji oraz edukację medialną i współpracę międzysektorową. Zestawienie pokazuje, że kraje nordyckie preferują podejście systemowe, łączące edukację, instytucjonalne wsparcie i partycypację społeczną, podczas gdy kraje liberalne (jak USA czy Irlandia) opierają się głównie na samoregulacji, a państwa o podejściu interwencjonistycznym (Francja, Niemcy) wprowadzają regulacje prawne i sankcje.

Po omówieniu strategii politycznych wobec platform cyfrowych w poszczególnych krajach nordyckich, warto rozszerzyć analizę i zestawić podejścia systemowe tych państw z dwoma innymi modelami regulacyjnymi: liberalnym (reprezentowanym przez USA i Irlandię) oraz interwencjonistycznym (Francja i Niemcy). Poniższa tabela ukazuje różnice w pięciu kluczowych wymiarach funkcjonowania ekosystemu informacyjnego, od poziomu regulacji platform, przez politykę edukacyjną, rolę mediów publicznych, po kwestię suwerenności danych oraz pluralizmu medialnego.

Tabela 2. Porównanie modeli komunikacyjnych: nordycki vs. liberalny vs. interwencjonistyczny

Cechy	Nordyckie	USA/Irlandia	Francja/Niemcy
Regulacja platform	umiarkowana, wymóg transparentności	minimalna	silna, sankcje
Kampanie edukacyjne	wysokie, integracja społeczna	fragmentaryczne, komercyjne	szkoły i rząd, ale mniej oddolne
Media publiczne	silne, zaufane	konkurują z prywatnymi	często osłabione budżetowo
Suwerenność danych	krajowa infrastruktura, e-ID	zależność od globalnych platform	umiarkowana, zależna od UE
Pluralizm i wolność słowa	duży pluralizm, brak cenzury	wysoki, ale podatny na manipulację	kontrolowany, ale z restrykcjami

Źródło: opracowanie własne na podstawie P. Jakobsson, J. Lindell, F. Stiernstedt (red.), *The Future of the Nordic Media Model: A Digital Media Welfare State?*, Nordicom, University of Gothenburg, Gothenburg 2024.

Tabela 2 prezentuje porównanie trzech modeli polityki medialnej i komunikacyjnej: nordyckiego, liberalnego oraz interwencjonistycznego. Uwzględniono pięć kluczowych obszarów, które pozwalają uchwycić istotne różnice w podejściu do zarządzania informacją, ochrony demokracji, budowania odporności społecznej oraz roli instytucji publicznych. Model nordycki wyróż-

nia się równowagą między państwową odpowiedzialnością, społeczną partycypacją i technologiczną suwerennością, podczas gdy modele liberalne i interwencjonistyczne prezentują odpowiednio: wysoki poziom deregulacji oraz silną interwencję prawną – często jednak kosztem budowania szerokiego konsensusu społecznego.

Analiza strategii informacyjnych i cyfrowych polityk regulacyjnych państw nordyckich pozwala zauważyć istnienie spójnego, holistycznego modelu odporności informacyjnej, który łączy trzy kluczowe filary: regulację platform cyfrowych, transparentność procesów algorytmicznych oraz systemowo zakorzenioną edukację medialną i obywatelską. Ów model charakteryzuje się wysokim stopniem wyważenia, tj. zrównoważeniem między interwencją państwową a ochroną fundamentalnych praw jednostki, w tym wolności słowa i pluralizmu opinii. Jego efektywność wynika z wielowektorowego podejścia, w którym działania instytucjonalne są wspierane przez społeczny kapitał zaufania i wysoki poziom kompetencji obywatelskich. W odróżnieniu od modeli liberalno-rynkowych (charakterystycznych np. dla Stanów Zjednoczonych czy Irlandii), gdzie wolny rynek informacji dominuje nad refleksją etyczno-polityczną, oraz od podejść interwencjonistycznych (jak we Francji czy Niemczech), gdzie państwo narzuca formalne regulacje z góry, model nordycki reprezentuje hybrydową deliberatywną formę odporności demokratycznej. Istotą tego podejścia jest inicjowanie współodpowiedzialności za jakość dyskursu publicznego między instytucjami państwa, sektorem technologicznym, mediami i obywatelami.

Nordycki model odporności informacyjnej bazuje na długofalowym budowaniu zaufania społecznego. Nie tylko wobec instytucji politycznych i mediów, lecz również wobec procedur, które organizują dostęp do informacji w przestrzeni cyfrowej. Kluczowa jest tu rola publicznych mediów, które pełnią funkcję stabilizatora informacyjnego i źródła sprawdzonych, niezależnych treści, co w warunkach dynamicznego ekosystemu platform cyfrowych jest zasobem o szczególnym znaczeniu. Co więcej, nordycka strategia opiera się na partycypacyjnym modelu komunikacji, który zakłada aktywne włączanie obywateli w procesy weryfikacji, zgłaszania i analizy treści dezinformacyjnych.

W kontekście suwerenności cyfrowej kraje nordyckie wypracowały innowacyjne mechanizmy ochrony danych i infrastruktury cyfrowej, w tym krajowe systemy e-tożsamości, wykorzystanie publicznych chmur obliczeniowych oraz polityki niezależności technologicznej przy zachowaniu otwartości na współpracę transnarodową. Co istotne, państwa te nie wchodzą w konflikt aksjologiczny między suwerennością a wolnością słowa. Przeciwnie, pluralizm medialny i decentralizacja decyzji regulacyjnych stanowią oparcie dla ich skuteczności. Nordycki model odporności informacyjnej może być postrzegany

jako alternatywa systemowa dla zero-jedynkowego podziału na wolny rynek informacji i autorytarne regulacje. Jest to model normatywnie zakorzeniony w wartościach demokratycznych, operacjonalizujący zasady deliberacji, odpowiedzialności i inkluzyjności. Jego skuteczność mierzalna m.in. poziomem zaufania społecznego, odpornością na kampanie dezinformacyjne i stabilnością debaty publicznej, czyni z niego punkt odniesienia dla przyszłych polityk informacyjnych w Europie i poza nią.

Zakończenie

Z przeprowadzonej analiz polityk informacyjnych państw nordyckich można wnioskować, że region ten wykształcił odrębny, ale spójny model reagowania na wyzwania cyfrowej przestrzeni komunikacyjnej, który łączy cechy pragmatyzmu instytucjonalnego, kultury demokratycznej i technologicznej sprawczości.

Odpowiadając na postawione we wstępie pytania badawcze można stwierdzić, że strategie polityczne i regulacyjne wobec platform cyfrowych przyjmowane w krajach nordyckich charakteryzują się umiarkowaną, ale stanowczą regulacją, opartą na przejrzystości, współpracy z sektorem prywatnym i wspieraniu kompetencji obywatelskich. Ważnym elementem kształtowania wspólnej polityki jest fakt, że państwa te aktywnie uczestniczą w europejskich inicjatywach regulacyjnych, ale także rozwijają własne mechanizmy przeciwdziałania dezinformacji, takie jak krajowe programy edukacji medialnej, publiczne raportowanie czy wsparcie dla organizacji fact-checkingowych.

W efekcie można mówić o specyficznym nordyckim modelu odporności informacyjnej, który wyróżnia się na tle innych podejść europejskich i transatlantyckich. W przeciwieństwie do modelu liberalnego, opierającego się głównie na samoregulacji platform czy modelu interwencyjnego, zdominowanego przez presję legislacyjną i sankcyjną, podejście nordyckie stawia na deliberatywną współpracę między państwem, sektorem medialnym i społeczeństwem obywatelskim. Odporność informacyjna nie jest tu traktowana wyłącznie jako kwestia bezpieczeństwa narodowego (choć jest to bardzo kluczowy czynnik), lecz jako element infrastruktury demokratycznej, oparty na partycypacji, zaufaniu i edukacji.

Co więcej, analiza danych zastanych pozwoliła wykazać, że państwa nordyckie skutecznie realizują ideę suwerenności cyfrowej, nie rezygnując przy tym z ochrony pluralizmu medialnego i wolności słowa. Jest to bardzo dobry przykład balansu regulacyjnego, bezpieczeństwa i otwartości państw. Dzięki inwestycjom w narodową infrastrukturę cyfrową, transparentnym praktykom

zarządzania danymi oraz ochronie lokalnego ekosystemu medialnego (w tym mediów publicznych), udało się stworzyć zrównoważony model cyfrowej podmiotowości, który nie antagonizuje innowacji technologicznej z wartościami demokratycznymi.

W tym kontekście suwerenność cyfrowa, rozumiana jako zdolność do kształtowania własnego środowiska informacyjnego, została tu powiązana z odpowiedzialnością instytucjonalną i otwartością społeczną, co czyni model nordycki nie tylko odpornym, ale również inkluzywnym i przyszłościowym.

Bibliografia

- Batorowska H., Klepka R., Wasiuta O. (red.), *Media jako instrument wpływu informacyjnego i manipulacji społeczeństwem*, BUMEN, Kraków 2018.
- Couldry N., Mejias U. A., *The Costs of Connection: How Data Is Colonizing Human Life and Appropriating It for Capitalism*, preface, Stanford University Press, 2019, <https://www.sup.org/books/sociology/costs-connection/excerpt/preface> (4.07.2025).
- Hallin D. C., Mancini P., *Introduction: Nordic Media Systems in Comparative Perspective*, [w:] D. C. Hallin, P. Mancini (red.), *Nordic Media Systems*, OAPEN 2021.
- Jabłoński J., *Zasada pomocniczości a jej wrogowie – doktryna umowy społecznej jako podstawa centralizacji władzy państwowej od XIV w. do rewolucji francuskiej*, «The Legal Culture» 2024, nr 7, <https://thelegalculture.com/legal/article/view/130/173> (3.07.2025).
- Jakobsson P., Lindell J., Stiernstedt F. (red.), *The Future of the Nordic Media Model: A Digital Media Welfare State?*, Nordicom, Gothenburg 2024.
- Kowalski T., Jung B., *Media na rynku. Wprowadzenie do ekonomiki mediów*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2006.
- Kranz J., *Pojęcie suwerenności we współczesnym prawie międzynarodowym*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2015.
- Krasner S. D., *Power, the State, and Sovereignty. Essays on International Relations*, Princeton University Press, Princeton 2009.
- Kreft J., *Władza platform. Za fasadą Google, Facebooka i Spotify*, Universitas, Kraków 2021.
- Krzysztofek K., *Media w perspektywie globalizacji i cyfryzacji. Implikacje dla Polski*, [w:] Z. Jaroszuk (red.), *Společné i ekonomické uwarunkowania rozvoje kultury*, Narodowe Centrum Kultury, Kraków–Warszawa 2003.
- Lindberg T., *Nordic News Media in Global Competition: The Conditions for News Journalism in the Digital Platform Economy*, Nordicom, University of Gothenburg, Gothenburg, 2023, <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1728918/FULLTEXT01.pdf> (10.05.2025).
- Moe H., Mjøs O. J., *Public service media and trust in the digital age*, «Nordicom Review» 2021, nr 42(2), <https://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1760972/FULLTEXT01.pdf> (10.05.2025).
- Pohle J., Thiel T., *Digital sovereignty*, «Internet Policy Review» 2020, nr 9(4), <https://policyreview.info/concepts/digital-sovereignty> (31.05.2025).
- Romanova R., Bergman M., *Similar media systems, different self-regulation: A closer look at the Nordic media accountability models*, [w:] P. Jakobsson, J. Lindell, F. Stiernstedt (red.), *The Future of the Nordic Media Model: A Digital Media Welfare State?*, 2024, <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2%3A1846340/FULLTEXT01.pdf> (5.07.2025).

- Seifried M., Bertschek I., *Schwerpunktstudie Digitale Souveränität. Bestandsaufnahme und Handlungsfelder 2021*, Berlin 2021.
- Sophus Lai S., Flensburg S., *Gateways: Comparing Digital Communication Systems in Nordic Welfare States*, Nordicom, University of Gothenburg, Gothenburg 2023, <https://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1816990/FULLTEXT02.pdf> (16.05.2025).
- Thiel T., Pohle J., *Digital sovereignty*, «Internet Policy Review» 2020, nr 9(4), <https://policyreview.info/concepts/digital-sovereignty> (4.07.2025).
- Van Dijck J., Poell T., de Waal M., *The Platform Society: Public Values in a Connective World*, Oxford University Press, Oxford 2018, <https://digitalcommons.uri.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1091&context=mgdr> (2.07.2025).
- Wnuk-Lipiński E., *Świat międzyepoki. Globalizacja, demokratyzacja, państwo narodowe*, Wydawnictwo ZNAK, Instytut Studiów Politycznych PAN, Kraków 2004.